

<http://www.hembygd.se/arkeologisektion>

Spadbladet 2, 2014

Arkeologisektionen vid Stockholms läns hembygdsförbund

Årsmötet den 12 mars kl 18.30 följt av föredrag av arkeologen Tina Mathiesen

Efter sedvanligt årsmöte onsdagen den 12 mars kl 18.30 är du och gärna gäster från din hembygdsförening eller liknande välkomna att lyssna på arkeologen Tina Mathiesen från Stockholms läns museum som berättar om ett pågående projekt om vattendragen i Stockholm, kl 19.00.

Våra vattendrag har sedan urminnes tider använts för olika syften. Tillgång till rinnande vatten har varit nödvändigt för att driva vattenhjul för kvarnar, sågar och hammarsmedjor. Byggnaderna finns sällan kvar men dammar och vattenrännor som drev hjulen har lämnat tydliga spår i naturen. Vårt projekt har därför fokuserat på att återfinna de lämningar av fördämningar som finns kvar i anslutning till våra vattendrag och vilket ändamål dammen byggdes för.

Museets projekt intresserar många eftersom det spänner över flera århundraden och kraften i vattnet varit avgörande för vårt samhälles utveckling och invånarnas välbefinnande.

Föranmäl dig och dina eventuella gäster senast söndagen den 9 mars till Mimmi Öberg (073-159 75 30, mimmi.oberg@hotmail.com).

Vid årsmötet säljer vi boken från vårt senaste seminarium *Yngre Järnålder i Stockholms län – aktuell forskning* för endast 80 kronor. (Ordinarie pris är 100:- plus 36:- i porto.) Denna bok är sedan hösten 2013 en del av kurslitteraturen vid 15hp-kursen *Stockholm före Stockholm* vid Stockholms universitet.

Vid årsmötet kommer du även få information om föreningens kommande aktiviteter.

Föreläsningar på Stockholms universitet

Under rubriken *Tid för forntid* erbjuder den arkeologiska institutionen vid Stockholms universitet till öppna populärvetenskapliga föreläsningar.

Vårens program:

- **Torsdagen den 6 mars:** *Medeltidens trädgårdar i Europa och Norden*, föreläsning av Anna Andreasson, Doktorand i allmän arkeologi.
- **Torsdagen den 27 mars:** *Från Ukraina till Ungern och Gotland. Imitationer av romerska silvermynt gjorda utanför imperiet*, föreläsning av Lennart Lind, Fil. dr. i antikens kultur och samhällsliv.
- **Torsdagen den 15 maj:** *Gjutarnas platser – att tyda bronsålderns hantverksspår*, föreläsning av Anna Sörman, Doktorand i allmän arkeologi.

Tid och plats: **kl 18-19**, föreläsningssalen på plan 4 i Wallenberglaboratoriet, Lilla Frescativägen 7.

Rösaring – den 17 maj

Som tidigare meddelats så anordnar arkeologisektionen en utflykt till Rösaring lördagen den 17 maj. Vår guide blir arkeologen Lars Holmblad.

Icke-medlemmar är välkomna till en kostnad av 50 kronor, medlemmar betalar inget.

Mer detaljerad information om själva utflykten kommer senare i vår.

Lite att läsa på om Rösaring:

Grävningen i Rösaring i augusti 1981 och september 1982 – Raä 85:1 och 85:2

Det var en forskningsutgrävning som ägde rum under ledning och finansiering av Riksantikvarieämbetet med David Damell som arbetsledare. Till hans hjälp fanns en arkeolog från ämbetet och Stockholms läns hembygdsförbunds arkeologikurs. Tre av deltagarna finns inte i livet längre – däribland Vera. Jag deltog från universitetet som nybliven doktorand år 1982 vid slutgrävningen av den ovala stensättningen, som endast delgrävdes 1981.

Tre schakt togs upp – ett precis intill den stora högen i slutet av den 540 m långa processionsvägen, ett schakt ungefär mitt på vägen och slutligen grävdes 1981 östra delen av den ovala stensättningen som i norr avslutar vägen. År 1982 avslutades grävningen av stensättningen.

Resultaten av ¹⁴C vid grävning av vägen visade att den anlades i äldre vikingatid – i början av 800-talet. Vägen är äldre än högen i söder eftersom vägen går in under högen.

Inga fynd fanns i någon av de utgrävda ytorna. I den ovala stensättningen konstaterades ett sannolikt stolphål så vi drog slutsatsen att här kan ha funnits ett tak. Strax väster om den ovala anläggningen noterade vi vid grävningen en grop som var fylld med fet- och sotblandad jord. Vad det nu kan ha varit... Den husliknande anläggningen hade ett nedsänkt inre rum. Det var omgivet av en låg grusvall. På botten låg rullstenar. En kantkedja kan skönjas runt anläggningen. Innanför den fanns stenförstärkta grusvallar runt det inre rummet. Nära anläggningens centrum med någon dragning åt söder påträffades en djupt nedgrävd 0,8 x 1,6 m stor hästskoformad stenpackning i vars anslutning fanns mörkfärgat grus.

Davids slutsatser är att sambandet mellan gravhögen, vägen och den ovala anläggningen är klart. Det kan antas att anläggningen antingen utgjort ett s k döds hus, dvs förvaringsplats för ett lik för längre eller kortare tid, eller någon annan form av kultanläggning.

En möjlighet kan alltså vara att den döde låg under taket i huset och transporterades längs vägen till platsen där den döde höglades.

Var den hästskoformade stenpackningen någon form av altare???

Vi tog fosfatprover i gropar som finns längs östra sidan av vägen. Viss förhöjning av fosfatvärden tycks finnas i anslutning till vägen – varför vet vi inte. Värdena stiger kraftigt med tilltagande djup! Fosfatprover togs i öst-västprofilen av "huset". De högsta värdena fanns i anläggningens centrala del. Pollenanalys visade ca 75 % pollen från tall. Kolprov från centrumpackningens ytskikt gav värdet AD 1180 +/- 100 år.

Torun höll ett föredrag våren 2013 som jag åhörde på Ekerö – i föredraget hade hon hypotesen att en vagn kan ha funnits i anläggningen och att den döde förts på den till högen. Det bestred jag eftersom ingen av oss tolkade anläggningen som ett vagnslider.

Vägen är intressant – den markeras ju tydligt med stenrader på sidorna. Kan groparna en gång ha hyst stolpar längs vägen?

Några liknande anläggningar finns uppenbarligen i Norden – men de är sällsynta.

Nils Ringstedt

Kulturstigen vid Rösaring, källa
<http://www.stockholmslansmuseum.se/upptack/lanet/visa/b047/>

På Historiska museet

Notera att museet under våren har fri entré på onsdagar mellan klockan 16–20, och fredagar kl 11–17.

Nu under sportlovet är det ”stenålderstävlingssyra”, förbered dig mentalt inför grenar som kast med liten nöt, pilbågsskytte, att tugga stenålderstuggummi m.m. I stenålderstältet kan man känna på stenåldersföremål, provsmaka stenåldersmat och lyssna till forntida klanger och ljud.

Onsdagen den 5 mars är det danskväll (kl 18–19.30) om 1400-talet. Lär dig om dans och kläder. Läs mer och förboka här: <http://www.historiska.se/misc/gemensam/kalender/2014/14-03-05-Dansa-pa-historiska/>

Samma tid (kl 18–19) berättar Kent Andersson, författare och arkeolog, den spännande historien om hur människorna påverkades av katastrofen som ledde till Fimbulvintern. Vad hände i mars år 536? Förboka din plats här: <http://www.legaonline.se/historiska/choosedate.aspx?occID=2017591&resID=596247&e=1>

Tidigare samma kväll (kl 17–17.30) kan man följa med Karina Hedman på en visning i utställningarna ”om sjukdomar och annat elände”.

Den 12 mars, kl 17–17.30, svarar Anna Westerberg Davidson på frågor om 1300-talet i utställningen Sveriges historia. Senare samma kväll, kl 18–19.30, presenterar Petter Ljunggren 1300-talet utifrån föremål i utställningen och Mia Åkestam, fil. doktor, konstvetare och forskare på Stockholms universitet, ger en fördjupning om hövisk kultur och Birgittinordens etablering.

Onsdagen den 19 mars, kl 17–17.30, svarar Anna Westerberg Davidson på frågor om 1400-talet i utställningen Sveriges historia. Samma kväll, kl 18–19.30 presenterar Petter Ljunggren 1400-talet utifrån föremål i utställningen Bo Franzén, ekonomihistoriker och forskare på Stockholms universitet, ger sen en fördjupning om Engelbrekt som ekonomisk föregångsman.

Förbokade platsbiljetter till föredragen den 12 och 19 mars hämtas i receptionen senast 17.30.

Läs mer och hitta fler föredrag och visningar på www.historiska.se.

Ny litteratur

Den 12 april förra året disputerade Ann-Mari Hållans vid Lunds universitet på avhandlingen *Fornminnen : det förflutnas roll i det förkristna och kristna Mälardalen*

I vår egen tid finns ett stort intresse för släktforskning och historia hos många. Men man tänker sällan på att även människor i gångna tider kunnat blicka tillbaka på sitt förflutna och fundera på sin egen plats i släktleden. Vad var de ville minnas och hur mindes de i en tid utan skriv- och läskunnighet? Det är frågor som ställs i avhandlingen och där svaren söks i de lämningar som grävts fram från järnåldern vid många arkeologiska undersökningar i Mälardalen. En inblick i detta ger oss en större förståelse för det förflutnas roll och betydelse i såväl dåtid som vår egen tid. I avhandlingen visas hur människor på gårdar under järnåldern i Mälardalen ”byggde” minnen genom att medvetet placera nya gravar och hus på tidigare generationers gravar och hus.

Källa och läs mer: <http://www.lunduniversity.lu.se/o.o.i.s?id=24732&postid=3449472>

Den 26 april 2013 disputerade Johanna Bergqvist vid Lunds universitet på avhandlingen *Läkare och läkande – läkekonstens professionalisering i Sverige under medeltid och renässans*.

Johanna Bergqvist har i avhandlingen undersökt läkekonsten och läkaryrkets utveckling under medeltiden och renässansen. Tväremot vad man tidigare har trott var klostrens läkekonst inte spridd till resten av samhället. Men redan under tidig medeltid fanns i städerna en erfarenhetsbaserad läkekonst

med en begynnande professionalisering av yrket. Dessutom fanns det både kvinnliga och manliga läkare.

Källa: <http://www.vetenskaphalsa.se/digerdod-slog-ut-kunskap-om-lakekonst/>

Nu finns en modern läsning och tolkning av Pireuslejonets runinskrifter. I hamnstaden Pireus ristade vikingar runor på ett mäktigt lejon under 1000-talet, men det var först sedan lejonet kommit till Venedig som runorna upptäcktes. Många har försökt läsa och tyda runorna under årens lopp. Och efter fyra olika undersökningsperioder mellan 2009 och 2013 har nu Thorgunn Snædal, runolog vid Riksantikvarieämbetet, lyckats tyda och tolka inskrifterna. Läs mer och ladda ner, eller beställ: <http://samla.raa.se/xmlui/handle/raa/6470>

SKRIV IN I ALMANACKAN

Notera gärna redan nu arkeologidagen den 31 augusti. Liksom kulturarvsdagen den 14 september. Temat i år är *I krigens spår*.

KANAN I RIALA

I september förra året fick BOTARK i uppdrag att måla i den intressanta hällristningen som består av koncentriska cirklar i Riala socken, SSV om Norrtälje. Ristningen ska nu komma att synas från landsvägen som går åt N-NO från Riala kyrka. Sven-Gunnar skriver:

I samband med permanentmålningen av hällristningen Raä 111:1 granskade vi en intressant häll belägen söder om landsvägen ca 400 meter väster om ristningen. Vi hade sett hällen från bilen flera gånger och tyckt oss ana en så kallad kana på berget men inte stannat tidigare. Nu stannade vi till och gick fram till hällen. Mycket riktigt, det fanns en "kana" på den sluttande hällen. Dessutom fann vi några skålgropar inknackade på kanan. Samma kombination har vi funnit på kanor på Södertörn. Samtliga kanor vi känner till (ett 30-tal) ligger på den svenska ostkusten från Småland i söder till Gästrikland i norr. Nästan alla ligger i anslutning till bronsåldersmiljöer med hällristningar och skålgropar.

Källa: Rapport av Sven-Gunnar Broström

ÅRETS FÖRSTA

HÄLLRISTNINGSFYND I LÄNET

Med anledning av ett kommande bygge av en bensinstation i Nykvarn fick Sven-Gunnar Broström och Kenneth Ihrestam i uppdrag att kolla om det fanns några hällristningar i området.

På en häll där det fanns tidigare kända skålgropar fann man ett litet hällristningsskepp. Nu får vi hoppas att det inte blir som i Bro där Jan Owes skeppsfynd måste sprängas bort. Den här gången har Länsstyrelsen lite mer tid på sig att försöka rädda fyndet. Området innehåller också spår av forntida kulturlager upptäckta av Göran Wertwein och Kjell Andersson.

Sven-Gunnar Broström

MISSA INTE ATT VÅR HEMSIDA LÖPANDE UPPDATERAS MED NY INFORMATION

<http://www.hembygd.se/arkeologisektion/>

Du blir medlem i sektionen genom att sätta in 100 kronor på Stockholms läns hembygdsförbunds arkeologisektions plusgiro 497 36 80-4. Glöm inte att anmäla namn och adress. Sektionens hemsida: <http://www.hembygd.se/arkeologisektion/>

Du kan prenumerera på LEDUNGEN, tidskriften för kultur och miljö i Stockholms län som ges ut av Stockholms läns hembygdsförbund. Sätt in 130:-/år på plusgiro 58 83 56-6. Tidskriften utkommer med 4 nummer per år.